

דעה ברורה

בירור כל סעיף בשלחן ערוך הלכה למעשה
בשפה ברורה וקלה עם אלפי הוספות

המשך הלכות צדקה

סימן רנז - סדר גבית הצדקה ושלא לאחרת, ובר"א סעיפים

סימן רנח - דין המתפייס בצדקה, סעיפים א-ד

ליקט וערך: אשר הורוביץ

לעילוי נשמת מורי חמי הרה"ח ר' שלמה בן הר"ר דוד הכהן דוידוביץ ז"ל כ"ה סיון תשע"ג.

שלחן ערוך

סימן רנו - סדר גבית הצדקה ושלא לאחרת, ובו י"א סעיפים

א (א) גבאי צדקה אינם רשאים (ב) לפרש זה מזה בשוק, אלא כדי שילאו זה את זה (טור), כגון (ג) שיהא זה פורש לשער וזה פורש לחנות, וגוברים. מצא הגבאי מעות בשוק, (ד) לא יתנם לתוך כיסו, אלא לתוך ארנקי של צדקה, וכשיגיע לביתו יטלם. היה הגבאי נושה בחברו מנה ופרעו בשוק, לא יתנם לתוך (ה) כיסו, אלא לתוך ארנקי של צדקה, וכשיגיע לביתו יטלם. ולא ימנה מעות הקפה שנים שנים, אלא אחד אחד, (ו) מפני (ז) החשד, שנאמר: והייתם נקים מה' ומישאל (במדבר לז, כז) (ל' רמב"ם פ"ט מהל' מ"ע). **ב** גבאי צדקה (ח) שאין להם עניים לחלק, מצרפים המעות

~~~ דעה ברורה ~~~

(א) גבאי צדקה. כבר נתבאר בסימן רנו סעיף ג שקופת הצדקה נגבית בשנים משום שאין עושים שררה על הציבור בפחות משנים. ועכשיו יתבאר שאינם צריכים להיות ממש סמוכים אחד אצל השני, ויתבאר עוד כמה פרטים שיש לגבאי להיזהר מהם.

(ב) לפרוש זה מזה בשוק. ולגבות צדקה (לבוש) סכום גדול (פתחי תשובה סק"א מבית יעקב סימן ע) אלא כדי שיוכלו לראות זה את זה. כדי שלא יחשדו אותם (ט"ז סק"א ו"ך סק"א) ויאמרו זה הגובה יחידי דעתו לגנוב. ואף שההלכה היא שאין חושדים את הגבאים (כמבואר בסעיף ב) מכל מקום הרואה שהגבאים אינם עושים כדן שהרי צריך לגבות צדקה בשנים והם גובים ביחיד חושב שגבאים אלו אינם כשאר הגבאים וודאי דעתם לגנוב (ט"ז סק"א). ועוד שבאמת כלל הציבור אינו חושד אותם אבל יש בני אדם שסורם רע וחושדים בבני אדם, לכן ירחיק הגזבר עצמו מכל חשד. ועוד שבאמת הציבור אינו חושד בו אבל על הגבאי אין לסמוך על זה ויש לו לעשות הכל שלא יחשדוהו (ראשון לציון, בית הלל בהגה מבן המחבר).

(ג) שיהא זה פורש לשער וזה פורש לחנות וגוברים. כי שם יכולים לראות זה את זה (לבוש).

(ד) לא יתנם לתוך כיסו. כדי שלא יחשדו אותו ויאמרו מעות של צדקה הוא גונב (בית יוסף).

(ה) כיסו. כדי שלא יחשדו אותו ויאמרו מעות של צדקה הוא גונב (בית יוסף).

(ו) מפני החשד. שלא יאמרו שהוא מוציא מהקופה שנים ואינו מונה אותם אלא (בית יוסף, ט"ז סק"ב, ש"ך סק"ב).

(ז) החשד. והדוגמאות שהביא המחבר הם בסדר של לא זו אף זו, כלומר: לא רק אם מצא מעות שיש חשד שאם יכניסם לכיסו יאמרו נפלו ממנו מעות צדקה ולקחם לעצמו, אלא אפילו פגש חבר שהיה חייב לו מעות והחזיר לו את חובו, שהיה מקום להתיר שהרי יש צד לומר שאינם מעות צדקה, גם כן אסור, כי עדיין יש מקום לרואה לומר שאין זה בעל חוב אלא אדם שנתן צדקה. ואפילו כשרואים שהם מעות צדקה יזהר ולא ימנה שנים שנים שלא יבואו לחשוד שמטיל שנים ומונה אחד. **(ח) שאין להם עניים לחלק.** וצריכים להחליף את הפרוטות שאספו או למוכרן.

דינרים לאחרים, (ט) אבל לא לעצמם. וכן אם צריכים למכר מה שגבו מהתמחוי, ימכרו לאחרים אבל לא לעצמם, (י) מפני החשד. (יא) ואין מחשבין בצדקה עם גבאי צדקה, ולא בהקדש עם הגזברים, שנאמר: ולא יחשבו את האנשים אשר יתנו את הכסף על ידם לתת לעושי המלאכה, (יב) כי באמנה הם עושים (מלכים ב, יב, טז) (רמב"ם סו. הגה: ומכל מקום כדי שיהיו נקיים מה' ומישאל, (יג) טוב להם לתן חשבון (טור). וכל זה בגבאים הכפזים, (יד) אבל מי שאינו פשע, או שנתמנה באלמות וחזקה, (טו) קריה לתן חשבון. והוא הדין בכל ממנים על הצבור. (מהרי"י סימן קע"ג). וקצוראים הצבור יכולין לסלק הגבאי ולמנות אחר, (טז) ואין פהו משום חשד. (יז) והוא הדין שאר ממנים (כל בו). **ג הצדקה**, (יח) הרי

~~~ דעה ברורה ~~~

(ט) אבל לא לעצמם. שלא יאמרו שפורטים או מוכרים לעצמם בזול (בית יוסף) ואם ידוע שאין בקופת הצדקה אלא דבר מועט מותר, כי בדבר מועט אין חשד (פתחי תשובה סק"א מבית יעקב סימן ע).

(י) מפני החשד. שלא יאמרו שלוקחים בזול (בית יוסף).

(יא) ואין מחשבין בצדקה עם גבאי צדקה. אפילו שאנו כל כך מזהירים הגבאים מפני החשד, מכל מקום אין מדקדקים עליהם ביותר לתת דין וחשבון על מה שגבו.

(יב) כי באמונה הם עושים. שהרי בתחילה כשנתמנה גבאי צדקה אנו לקחנו אותו בחזקת אדם נאמן (כמבואר בסימן רמט סעיף ז) וגם עכשיו אנו נמשיך להחזיקו בחזקת כשרות (ראשון לציון, ולכן לא נקט המחבר גבאי צדקה הכשרים כלשון הטור).

(יג) טוב להם ליתן חשבון. כמו שעשה משה רבנו עליו השלום שנתן חשבון בנדבת המשכן, ומי כמוהו נאמן ביתו ונתן חשבון כדי שיהא נקי מהשם ומישראל (ב"ח) ולכן טוב שהגבאי יתן קבלה על כל תרומה.

(יד) אבל מי שאינו כשר או שנתמנה באלמות וחזקה. ושם במקור הדברים במהרי"י ווייל כתוב אבל אם נתמנו על ידי האומות, או בחזקה ואלמות צריך ליתן חשבון.

(טו) צריך ליתן חשבון. ומשביעין אותו (שלחן גבוה סק"ז) ואפילו נתמנה מדעת הציבור, אם קוראים עליו תגר שלא נהג כשורה וחושדים אותו בדבר שראוי להסתפק בעיני הדיין צריך לתת חשבון, ואין צריך לעשות חשבון לפני כל מערער עליו, כי ידוע שכמה דברים צריכים להוציא ממעות הציבור שאין לגלות אלא לצנועים (ש"ך סק"ג, וכך

צריך לומר בכוונתו כמו שתיקן הפרי חדש את לשונו, ראה פתחי תשובה סק"ב).

(טז) ואין כאן משום חשד. כיון שנהגו למנות אנשים ידועים לזמן וכשמגיע הזמן יצאו אלו ונכנסים אחרים תחתיהם אם כן כולם יודעים שמחליפים בגלל שהגיע הזמן ולא יבואו לחשוד אותם (כל בו) ומשמע שבתוך הזמן אין הציבור יכולים לסלקם כדי שלא יבואו לחשוד אותם (לבוש סעיף א, ש"ך סק"ד). ובמקום שהורגלו למנות לזמן ידוע גם מי שלא התנו עמו נחשב כהתנו עמו ויכולים להחליפו ואין כאן משום חשד (ראשון לציון).

(יז) והוא הדין שאר ממונים. כי נהגו הקהילות למנות אנשים ידועים לזמן. אבל בקהילות שידוע שאין המנויים לזמן אי אפשר לסלקו משום חשד (ברכי יוסף סק"ד).

שלחן ערוך

היא בכלל הנדרים. לפיכך האומר: (יט) הרי עלי סלע לצדקה (כ) או הרי הסלע זו צדקה, חייב לתנה לעניים מיד. (כא) ואם אחר, עובר (כב) בבבל תאחר (דברים כג, כב). שהרי בידו לתן מיד, (כג) ועניים מצויים הם. ואם אין שם עניים, מפריש (כד) ומניח עד שימצא עניים. הגה: וכל זה בצדקה שיש צילו לחלקה בעלמו, אך כל פסולדיו לזקה צבית הפנסת לתנה ליד גבאי, או שחר לזקה שיש לו לתן לגבאי, אינו עובר עליה אף על גב דעניים מלויים. אלא אם כן תבעו הגבאי (כה) ואז עובר עליה מיד אי קיימי עניים והגבאי היה מחלק

~~~ דעה ברורה ~~~

(יח) הרי היא בכלל הנדרים. לעניין בל תאחר, שכתוב (דברים כג, כד) כי תדור נדר וגו' לא תאחר לשלמו וגו' מוצא שפתיך תשמור וגו' אשר נדרת בפך. ואמרו רבותינו ז"ל בפך זו צדקה (ראש השנה ו. והביאו בית יוסף) וכיון שכתוב מוצא שפתיך תשמור, אינו חייב אלא בנדר שהוציא בפיו אבל אם נדר במחשבה לתת צדקה אינו עובר (ריטב"א שבועות כו: והביאו בשו"ת הר צבי יל"ד סימן ר"ה ונראה לתרץ).

(יט) הרי עלי סלע לצדקה. שאמר בלשון נדר (ב"ח) ועדיין לא הפרישה (ראש השנה שם). (כ) או הרי הסלע זו צדקה. שאמר בלשון נדבה (ב"ח) וכבר הפרישה ועדיין לא הביאה לעני (שם).

(כא) ואם איחר עובר בבל תאחר. אפילו אם לא עברו שלוש רגלים, כי רק בקרבנות שאין עולים לירושלים להקריב קרבנות אלא בשלושה רגלים אמרו שאין עוברים בבל תאחר עד שיעברו שלשה רגלים, אבל צדקה זמנה בכל עת, שהרי עניים מצויים בכל שעה, ואם אין עניים יכול להפריש ולהניח עד שימצא עניים, לכן מיד עובר בבל תאחר (לבוש סעוף ג. ולפי זה אולי הנודר קרבנות בירושלים עובר בבל תאחר מיד, או אפשר שלא חילקו, ראשון לציון). ועוד שרק בקרבנות שהם נכסי שמים ובורא עולם ב"ה אינו צריך להם לכן האריך להם זמן שלש רגלים לשלם נדרם, אבל הצדקה כיון שהעניים ממתנים לה ויש להם צער כשאינם מקבלים עובר עליה מיד אם יש עניים (ראשון לציון). ודוקא בצדקה לעניים שיש בה מצות עשה עוברים בבל תאחר אבל הנודר עבור בית הכנסת אף שיש בזה קצת מצוה מכל מקום אינו עובר בבל תאחר (הרדב"ז ח"ב סימן תרצח).

(כב) בבל תאחר. ונחלקו הראשונים האם עובר על כל עני שמבקש מחדש, או שעובר רק פעם אחת עד שיתן (עין שו"ת בצל החכמה ח"ד סימן ע' שלריטב"א עובר על כל פעם שביקש העני ולא נתן ולמאירי ועוד עובר רק פעם אחת). וכל זה כשלא קבע זמן מתי לתת את הצדקה אבל אם קבע זמן לנתינתה אינו עובר עד שיעבור הזמן שקבע (שיירי כנסת הגדולה הגהת הטור אות ג בשם הרדב"ז).

(כג) ועניים מצויים הם. ולכן אפילו אם כוונתו לאחר בנתינת הצדקה לטובת העניים ולתת להם יותר ממה שנדר עובר בבל תאחר (יפה ללב ח"ה בשם דרכי חיים דף קכד ע"א בשם הרב אהבת עולם).

(כד) ומניח עד שימצא עניים. ואינו צריך לחפש עניים ואפילו כבר עברו שלוש רגלים משעת נדרו אלא ימתין עד שיזדמנו לו עניים (ש"ך סק"ה ושכן נראה דעת הב"ח). (כה) ואז עובר עליה מיד אי קיימי עניים. ואין הכוונה שצריך לידע בבירור האם עניים מצויים, אלא שאם ידוע לו בפירוש שאין לגבאי עני לתת לו, והגבאי תובעו

שלחן ערוך

ה

לָהֶם מִיָּד. וְאִם אֵין יָדוּעַ לַגִּבְאִי, (כו) צָרִיךְ הוּא לְהוֹדִיעַ לַגִּבְאִי מֵה שְׁנָדָר, כְּדֵי שְׂיֻכַּל לְתַבְּעוֹ. (מְרַדְכִי פ"ק דב"ב ופ"ק דר"ה). וְלֹא מְקַרֵּי עֲנִיִּים מְנַוִּים אֲלָח עֲנִיִּים הַפְּרִיכִים לְחַלֵּק לָהֶם, אֲבָל אִם אֵין דְּרָךְ לְחַלֵּק לָהֶם מִיָּד, לֹא מְקַרֵּי עֲנִיִּים מְנַוִּים. (גם זֶה בְּמְרַדְכִי ב"ב). וְאִם אִמְרַ: אֶתֶּן סֵלַע לַצִּדְקָה (כז) לַפְּלוֹנִי, אֵינוֹ עוֹבֵר עַד שְׂיֻבַּח אֹתוֹ עָנִי, אָף עַל גִּבְדִּשְׁאֵר עֲנִיִּים מְנַוִּים (ג"ז ס'). וְדוֹקָא בַּמִּפְרִישׁ צִדְקָה סֵתָם, (כח) אֲבָל כָּל אָדָם יֻכֹּל לְהַפְרִישׁ מַעוֹת לַצִּדְקָה שְׂיֻהִיו מְנַחִים אֲצִלּוֹ לְתַנָּם מַעֲט עַל יָד עַל יָד, כְּמוֹ שְׂרָאָה לֹא. (טוֹר גִּסֵּס הָרִא"ש) (כט) וְכֵן אִם הִתְנָה (ל) בְּשַׁעַה שְׁנֹדָר בַּצִּדְקָה (לא) אִם הִתְנַדָּב אֹתָם שְׂיֻהִיו הַגִּבְאִים רִשְׁאִים (לב) לְשִׁנוֹתָהּ וּלְצַרְפָּה בְּזָהָב, הָרִי אֵלּוֹ (לג) מִתְרִים. (כמ) ס'. ד (לד) צָרִיךְ לְזַהֵר מִלְדֹּר,

~~~ דעה ברורה ~~~

כדי להניח הצדקה אצלו עד שימצא עני, שאז אינו עובר בבל תאחר אם לא נותן מיד לגבאי, אבל בסתם אפילו שאין ידוע לו אם יש עניים, כיון שתבעו הגבאי עובר (ש"ך

סק"ו).

(כו) צריך הוא להודיע לגבאי מה שנדר. ואם הגבאי יודע מה שנדר כמו בנדרי צדקה באמירת מי שברך שאמר השליח ציבור אינו צריך להודיע לגבאי מה שנדר שהרי הוא כבר יודע מזה ומכל מקום אינו עובר עד שיתבענו הגבאי (מרדכי והביאו הש"ך סק"ו).

(כז) לפלוני, אינו עובר עד שיבא אותו עני. אבל אם נדר לתת לעניים למי שירצה עובר עליו לאלתר שהרי עניים מצויים ויש בידו לתת להם, ואינו יכול לומר איני רוצה לתת לעניים אלו אלא לעניים אחרים שיבואו אחר כך (ש"ך סק"ח ממרדכי והביאו בית יוסף ודרכי משה). ויש מהראשונים שדעתם שכל מה שאם נודר מעצמו לתת לעניים לכשירצה אינו עובר בבל תאחר (מנחת פתים שכן הוא דעת התוספות ראש השנה ד ד"ה והחומין והר"ן והסמ"ק והובאו בבית יוסף, אלא שלר"ן מחוייב לאלתר לחלק לעניים אלא שאם גמר בדעתו שלא לתת אינו עובר).

(כח) אבל כל אדם יכול להפריש מעות לצדקה שיהיו מונחים אצלו ליתנם מעט על יד על יד כמו שיראה לו. פירוש: עצה טובה השמיענו המחבר שיכול כל אדם להפריש סכום כסף בצד שיהא מונח אצלו כדי לתת מהם צדקה מעט מעט כפי ראות עיניו ואין לו בזה דין של בל תאחר, כי הכל לפי תנאו ורצונו. והתנאי מועיל אפילו במקום שיש עניים כי על מנת כן התנדב (שלחן גבוה סק"א).

(כט) וכן אם התנה. תוך כדי דיבור (שלחן גבוה סק"ב).

(ל) בשעה שנדר בצדקה. ואמר בלשון נדר הרי עלי (שלחן גבוה שם).

(לא) או התנדב. ואמר בלשון נדבה הרי זו (שלחן גבוה שם).

(לב) לשנותה ולצרפה בזהב. ואפילו שהפורט צריך לשלם פרוטה לשולחני, והיה מקום לומר שהוא גוזל את העניים, מותר, כיון שכך התנה בתחילה, נחשב כאילו התנדב דינר פחות פרוטה (שלחן גבוה סק"ג).

(לג) מותרים. כך כתב המחבר לפרש דברי הרמב"ם, וכמו שכבר נתבאר שכל תנאי בצדקה תנאו קיים. והטורי זהב (סק"ג) כתב שכוונת הרמב"ם היא שהרי הנודר צדקה כלל בזה שתי פעולות, הפרשת מעות לצדקה, ונתינת המעות לצדקה, ולכן אפילו אם אין לו עני לקיים את נתינת הצדקה יש לו לקיים את מה שיכול להפריש מעות לצדקה שיהיו מונחים אצלו עד שימצא עני, ולכן הנודר צדקה והוסיף להתנות שלא יתן עד שימצא עני, ודאי כוונתו שאין רצונו אפילו להפריש מעות עד שימצא עני, והכל כפי נדרו ואינו צריך אפילו להפריש.

וְאִם פּוֹסְקִים צִדְקָה וְצָרִיךְ לְפִסֵּק עִמָּהֶם, (לה) יֹאמֶר: בְּלֹא נֶדֶר. הַכְּשֻׁחַסֵּר בְּכִים שֶׁל צִדְקָה צָרִיךְ הַגִּבְאִי (לו) לְהַלְלוֹת. וְכִשְׂיִמְצָא בְּכִים לְאַחַר זְמַן, נִפְרַע מִמֶּנּוּ, (לז) וְאִין צָרִיךְ לְטַל רְשׁוֹת מִהַנּוֹתָנִים בְּפִיס. הַגָּה: (לה) מִי שֶׁמִּפְרִישׁ מִעֲשָׂרוֹתָיו (לט) וְהָלוֹה לְעֵנִי

~~~ דעה ברורה ~~~

(לד) צָרִיךְ לִיזְהַר מִלִּידוֹר. כִּי כָל הַנּוֹדֵר אֶפִּילוֹ מִקִּיּוֹ נִקְרָא רָשָׁע וְחוּטָא, וְהַנּוֹדֵר כֵּאלִילוֹ בָּנָה בְּמָה בִּשְׁעַת אִיסוֹר הַבְּמוֹת וְהַמִּקִּיּוֹ כֵּאלִילוֹ הַקָּרִיב עֲלֶיהָ קֶרֶבֶן. וְאֶפִּילוֹ צִדְקָה אֵין טוֹב לִידוֹר אֲלֵא אִם יִשְׁנוּ בִּידוֹ יֵתֵן מִיד וְאִם לֹא לֹא יִדוֹר עַד שִׁיְהִיָּה לוֹ. וּבַעֲת צָרָה רִשְׁאִי לִנְדוֹר (כַּמְבֹּאֵר בְּסִימָן רַג סְעִיפִים אֶה-וְעִיין בַּדְּעָה בְּרוּרָה שֶׁם כַּמָּה פְּרָטִים. וְכָל סְעִיף זֶה כָּבֵר

נִתְבָּאֵר בַּמַּחְבֵּר שֶׁם וְכַתֵּב הַשְּׁחָלֵן גְּבוּה סִק"ד שְׁאִינוּ יוֹדַע לְמָה חֹזֵר הַמַּחְבֵּר לְכַתּוּבוֹ כֵּאֵין).

(לה) יֹאמֶר בְּלֹא נֶדֶר. פִּירוּשׁ: שִׁיאֲמַר בְּפִירוּשׁ שֶׁהוּא פּוֹסֵק בְּלִי נֶדֶר, אֲבָל אִם אֲמַר שִׁיתֵּן סָכּוֹם כֶּסֶף לְצִדְקָה אֶפִּילוֹ לֹא אֲמַר בְּלִשׁוֹן נֶדֶר נִחְשָׁב כְּנֶדֶר (לְבֹשׁ בְּסִימָן רַג סְעִיף ד', פְּרִיִּשָׁה שֶׁם, ש"ך שם סק"ד, ש"ה הק' שער האותיות אות ש ד"ה כתב בטור) וְאֶפִּילוֹ שִׁיאֲמַר בְּלִי נֶדֶר יֵשׁ לְאָדָם לְקִיּוֹם דִּיבּוּרוֹ וְלִתֵּת מָה שֶׁפִּסֵּק וְכָלל הַיּוֹצֵא מִפּוֹ יַעֲשֶׂה (ש"ה הק' תורה שבכתב פרשת מטות תוכחת מוסר, וּשְׁבֵט מוֹסֵר פֶּרֶק כ' בַּאֲזַהְרָה טו) כִּי הַכּוּוֹנָה בְּאִמְרֵת בְּלִי נֶדֶר, כֵּאלִילוֹ הוּא אֹמֵר שְׁאִינוּ רוֹצֶה לְהִיְוֹת בְּכָלל אִיסוֹר עֲשֶׂה שֶׁל מוֹצֵא שְׁפָתֶיךָ תִּשְׁמֹר, וּמִמִּילָא אֵין עֲלֵיו אֲלֵא הַתְּחִיבוֹת בַּלְבָּד, וְשִׁאֲרֵית יִשְׂרָאֵל לֹא יַעֲשׂוּ עוֹלָה וְלֹא יִדְבְּרוּ כִזָּב, וְנִצַּח יִשְׂרָאֵל לֹא יִשְׁקֵר, וּמִדְּבַר שֶׁקֶר תִּרְחֹק, וְרַק כְּשִׁישׁ לוֹ סִיבָה שְׁאִינוּ נֹתֵן כְּמוֹ שִׁשְׁכָּה אוֹ שִׁאֵין לוֹ אֵינוֹ עוֹבֵר, וְלֹא כְּמוֹ שְׁטוּעִים הַמּוֹן הָעַם וְחוֹשְׁבִים שְׁכִיּוֹן שִׁיאֲמַר בְּלֹא נֶדֶר אֵינוֹ חֵיִיב לְקִיּוֹמוֹ כָּלל, וְלִכֵּן כִּשְׁנוֹדֵר נִדְרִים הַמִּנְהֵג הַיּוֹתֵר טוֹב שֶׁלֹּא לְהַזְכִּיר לִשׁוֹן נֶדֶר כָּלל גַּם בַּעֲשִׂיַת מִי שְׁבִירָךְ בִּימֵי הַחֹל (ש"ת שְׁבֵט הַלֵּוִי ח"י ס' קנא). וְכִשְׁפּוֹסֵק צִדְקָה בְּבֵית הַכְּנֶסֶת אֶפִּילוֹ אֵינוֹ אֹמֵר לִשׁוֹן נֶדֶר יֵשׁ לוֹ דִּין פּוֹסֵק צִדְקָה בְּרַבִּים שֶׁמַּחְבִּיב לְקִיּוֹם (אַלְפֵי לַמִּגֵּן עַל הַמַּטָּה אֶפְרַיִם ס' תִּקְפָּא אוֹת קב). וּבִזְמַן הַזֶּה בַּעֲוֹנוֹתֵינוּ הַרְבִּים יֵשׁ שְׁאִינֵם מִקְפִּידִים עַל מוֹצֵא פִיהֶם וּלְפַעֲמִים אֹמְרִים לְמִבְקֵשׁ צִדְקָה שִׁיתֵּנוּ לוֹ בְּלִי נֶדֶר וְכָל כּוּוֹנֵתָם לְדַחוּתָם מַעֲלִי, וְאֹמְרִים כֵּן מַחֲמַת אֵי הַנַּעֲיִמוֹת לֹמֵר אֵת הָאֲמַת שְׁאִינֵם חִפְצִים לְתֵרוֹם, וְלַמַּעֲשֶׂה אֵין לָהֶם שׁוֹם כּוּוֹנָה לְתֵת, מְכַל מְקוֹם כִּיּוֹן שֶׁהוֹצִיאוּ בִּפְיָם שִׁיתֵּנוּ חֵיִיבִים הֵם לְתֵת כְּפִי מָה שִׁאֲמָרוּ וּמַחֲשַׁבּוֹת לִבָּם אֵינוֹ כְּלוּם (וְעִיין עוֹד בַּדְּעָה בְּרוּרָה סִימָן רַג מִה שִׁכְתַּבְנוּ).

(לו) לְהַלּוּת. כִּי חוֹבַת הַגִּבְאִים לְדַאֵג שֶׁבְּקוֹפֶת הַצִּדְקָה יִהְיֶה כֶּסֶף כְּדִי שִׁיְהִיָּה מַעוֹת מְזוּמִיִּם לְעֵנִיִּים, וְלִכֵּן כִּשְׁהַקּוֹפָה רִיקָה חוֹבָה עֲלֵיו לְלוּוֹת וְאַחֵר כֵּךְ מַחֲזִיר מִהַקּוֹפָה

(עִיין ש"ך סִימָן רַג סִק"ב בַּאֲשֶׁה הַבֵּאָה לְהִינְשֵׂא עַד כַּמָּה וְלֵאזִיחַ צוּרֵךְ מַחֲיִיבִים לְלוּוֹת).

(לז) וְאִין צָרִיךְ לִיטוֹל רְשׁוֹת מִהַנּוֹתָנִים בְּכִיס. אֲלֵא מִיד כִּשְׁנִכְנַס כֶּסֶף לְקוֹפָה יִשְׁלַם אֵת הַכֶּסֶף שְׁלוֹה לְצוּרֵךְ הַקּוֹפָה.

(לח) מִי שֶׁמִּפְרִישׁ מִעֲשָׂרוֹתָיו. וְכֵן שֹׁאֵר צִדְקָה (פּוֹסְקִים ש"ך סִק"א).

(לט) וְהָלוֹה לְעֵנִי מִשְׁלוֹ. כְּלוֹמֵר: יִכּוֹל לְהַלּוּת לְעֵנִי מַעוֹת עַל חֶשְׁבוֹן מַעֲשָׂרוֹתָיו שִׁיְהִי לוֹ, וְכִשְׁיִגִּיעַ לוֹ רוּחַ יַעֲכֵב הַמַּעֲשֵׂר אֲצִלוֹ בְּפִרְעוֹן הַחוּב, וְכִפִּי שִׁיתְבָּאֵר בַּהַמְשָׁךְ, וְכָל זֶה כִּשְׁהַעֲנִי עֲדִיין עֵנִי, אֲבָל אִם הָעֵנִי נִתְעַשֵּׂר אוֹ מֵת שׁוֹב אֵינוֹ יִכּוֹל לְחַשֵּׁב וְלַהּוֹרִיד מִחֶשְׁבוֹן הַמַּעֲשֵׂר אֵת מָה שֶׁכָּבֵר נִתֵּן לוֹ בַּהּלוּאָה, כִּי עַכְשִׁיו כָּבֵר אֵין עֵנִי לְפָנֵינוּ וְנִחְשָׁבִים הַמַּעוֹת כֵּאלִילוֹ הֵם אֲבוּדִים וְאֵין מִפְרִישִׁים עַל הָאֲבוּד (ש"ך סִק"ב). וְדִין זֶה נֹאמַר אֶפִּילוֹ אִם לֹא הָלוֹה לְעֵנִי עַל דַּעַת כֵּן, וְעַכְשִׁיו חוֹשֵׁב לְעֲשׂוֹת כֵּן, אֲלֵא שֶׁצָּרִיךְ לְבַקֵּשׁ אֵת הַסִּכְמַת הָעֵנִי, וְגַם דּוֹקָא אִם הַהּלוּאָה הִיא לְעֵנִי שֶׁרָגִיל לְתֵת לוֹ וְיִשְׁעַר כְּפִי מָה שִׁאֲמוּד בַּדַּעַתוֹ שֶׁהִיא נֹתֵן לוֹ (פְּתַחֵי תְּשׁוּבָה סִק"ה מְנוּדַע בִּיהוּדָה תִּנְיָא חִיר"ד סִימָן קצט).

מַשְׁלוֹ, (מ) מַפְרִישׁ מַעֲשֶׂר שְׁלוֹ וּמַחֲשֵׁב עַל זֶה שֶׁהָלוּהוּ לַעֲנִי, וּמַעֲבֵד לַעֲמָמוֹ מִהַשְׁפָּרִישׁ. (בֵּית יוֹסֵף
בָּשֶׁם רַס"י ס"פ פֶּל הַגָּט). וְדוֹקָא שֶׁהָעֲנִי שֶׁהָלוּהוּ לוֹ עֲדֵינִי חַי, חָבֵל (מא) אִם מֵת (מב) אִלּוּ נִתְעַשֶּׂר אִין
קָרִיד לְשֵׁלֶם, שְׁהָרִי עָנִי הִיָּה בְּאוֹתָהּ שְׁעָה, וְאִין מַפְרִישִׁין עָלֶיהָ, דְּאִין מַפְרִישִׁין עַל הָאֲבֹד.
(מג) וְאִין לְחוּשׁ שְׂמָח נִתְעַשֶּׂר חֲלָל בְּדוּעָה. (פְּהַגְאוֹת מְרַדְכִי דב"ב וְנִסּוּף פֶּל הַגָּט בָּשֶׁם הִירוֹשְׁלָמִי וְסֵה"ת
שְׁעַר ס"ה). וְהַגְבָּאִי שְׂאוּמֶר בַּעֲדוֹ גִּבְאִי: כִּךְ וְכִךְ הִלּוּתִי לְכִים שֶׁל צִדְקָה, (מד) נֶאֱמָן
בְּלֹא שְׁבוּעָה. (מה) אִךְ לֹא לְאַחֵר שֶׁסִּלְקוּהוּ. ז גִּבְאִי צִדְקָה, אִם יִחְרַפּוּהוּ הָעֲנִיִּים אִין

~~~ דעה ברורה ~~~

(מ) מפריש מעשר שלו. ודעת כמה מהראשונים (ספר התרומות סוף שער פ"ה וברטנורא סוף פ"ג דגיטין
והרמב"ם מעשר פ"ו ה"ו) שצריך לזכות לעני על ידי אחר בשעת הפרשת המעות, כדי לקיים
מצות נתון תתן, ואז יחזור ויקחנו לעצמו, ואם הוא רגיל לתת מעשרותיו לעני זה
אינו צריך לזכות לו על ידי אחר (שהרי הוא כמו מכירי כהונה ולויה שמיד זוכים) אבל מלשון הרמ"א
שלא חילק משמע שאינו צריך לזכות על ידי אחר (ש"ך סק"ג) וכן הלכה (עיין ערך ש"י
שהראשונים הללו דברו במעשר של תורה שבו יש מצות נתון תתן אבל במעשר כספים שאינו אלא מדרבנן הם אמרו גם שיהא
כזוכה וקיים נדרו).

(מא) אם מת. ואפילו ירשו היורשים ונתנו רשות להפריש (בית יוסף) כשהיורשים
עשירים, ואם הם עניים צריך עיון (דגול מרובה).

(מב) או נתעשר. ואם הלוא לקהל אפילו שיש מקצת עניים שהתעשרו או מתו מכל
מקום ברור שנשארו בהם קצת עניים וסומך לעשר על העניים שבהם (ש"ך סק"ד מספר
התרומה בשם הרמב"ן).

(מג) ואין לחוש שמא נתעשר אלא בידוע. וכן אין לחוש שמא מת אלא בידוע (ש"ך
סקט"ו).

(מד) נאמן בלא שבועה. שכך הוא דרך הגבאים שהם מלוים לתוך כיס של צדקה עד
שיהא בכיס, ועל דעת זה נתמנו לגבאים (לבוש סעיף ו) ועוד לפי שההלכה שאם חסר
בקופת הצדקה צריך הגבאי להלוות לקופה לכן אנו לא יכולים להשביעו כי אם נחייב
אותו להישבע, ימנע ולא ילווה (ראשון לציון).

(מה) אך לא לאחר שסלקוהו. וכבר קופת הצדקה אינה בידו, אינו נאמן לומר כך וכך
נשארה הקופה חייבת לי (לבוש שם) ומדובר כשבשעה שפיטרו אותו לא אמר כלום
שהלוא, אבל אם אמר כן בשעה שפיטרו אותו אף אם עדין לא גבה מעותיו עד לאחר
זמן נוטל בלא שבועה (ש"ך סק"ז). ויש נוסח אחר שנאמן בלא שבועה אף לאחר
שסלקוהו, ונוסח זה עיקר (ב"ח, ראשון לציון). ויש לפרש שאין מחלוקת בין הנוסחאות,
ואם אמר כן תיכף ומיד אחרי שפיטרו אותו נאמן, אבל אם בשעה שפיטרו אותו לא
אמר כלום ורק לאחר יום או יומים נזכר לומר שוב אינו נאמן (ט"ז סק"ד כתב כן בפשיטות, וגם
הב"ח והש"ך סקט"ז כתבו כן והוסיפו שכן יש לפרש אלא שהלשון אף לאחר שסילקוהו משמע שבכל ענין נאמן. אבל בראשון
לציון דחה גירסא זו מהלכה) ולענין מעשה צריך עיון (ב"ח וש"ך שם). ובגבאי כשר ומפורסם
בצדקתו יש להורות שנאמן בלי שבועה אף לאחר הרבה זמן משפיטרוהו (ב"ח ש"ך שם)
והמנהג הוא שגבאי שפיטרו אותו קודם הזמן אינו נאמן לאחר הפיטורין אלא
בשבועה, אבל גבאי שצריך לפנות מקומו בהגיע הזמן כפי התנאי בשעת המינוי נאמן
בלא שבועה אפילו לאחר כמה שבועות (בית לחם יהודה סק"ד).

שלחן ערוך

לו לחוש, (מו) כי יותר זכותו גדול. ח עני שיש לו קרובים עשירים שיכולין (מז) לפרנסו, אין גבאי העיר חייבים לפרנסו, (מח) אף על גב דקרוביו גם כן נותנים (מט) בכיס. ט לא יתן אדם כל צדקותיו (נ) לעני אחד (נא) בלבד. י (נב) המחלק צדקה צריך לזהר שלא ירבה לקרוביו (נג) יותר משאר בני אדם. הגה: וזקא גבאי, חלל כל אחד מתר לפת צדקה שלו או מעשך שלו (נד) למי שיקרה מקרוביו, (נה) וקס קוזמין כמו

~~~ דעה ברורה ~~~

(מו) כי יותר זכותו גדול. שסובל חירופין ומפקח בצרכם, רק שהוא יכוון מה שיעשה לשם שמים (לבוש סעיף ז) וגם יזהר שלא לבייש את תורמי הצדקה אפילו אינם מתנהגים עמו כשורה (מטה אפרים סימן תרז סעיף ג).

(מז) לפרנסו. וחייבים הם לפרנסו שהרי כתוב (ויקרא כה, לו) וחי אחיך עמך (לבוש סעיף ח) ואינם יכולים להעשיר את עצמם ולהטיל קרוביהם על הציבור (רמ"א סימן רנב סעיף יב. ועיין שם בדעה ברורה).

(מח) אף על גב דקרוביו גם כן נותנים בכיס. כי אין לאדם בעלות על הכסף שחייבים כל בני העיר לתרום לקופת הצדקה לומר לגבאי תנו אותו לקרובי העני, אלא הכסף שנתן הוא בעבור שאר עניי העיר ואילו לקרובים צריכים העשירים לתת משלהם (עיין בחכמת אדם כלל קמז סעיף כה, שכתב, שלאחר שנתן אין יכול לומר למי לחלק אך בזמן שנותן לו רשאי לומר למי לחלק, ולפי זה כאן שגם בזמן הנתינה אינו יכול לומר לו, על כרחך מדובר בכסף שחייבים לתרום לקופה שעליה אינו יכול לומר אפילו בשעת הנתינה).

(מט) בכיס. עד שיעיינו עליהם הבית דין האם אין בידם מספיק כסף כדי לתת לקרוביהם העניים את כל מה שהם צריכים ואז יתנו להם הגבאים (לבוש סעיף ח). וכל דין זה נאמר כשאנו יכולים לכופ את הקרובים העשירים לפרנס קרוביהם העניים אבל אם אין בכוחנו לכופ אותם לא אמר אדם מעולם שימות העני ברעב אלא חייבים הציבור לפרנסם (שיירי כנסת הגדולה הגהת בית יוסף אות ה בשם הרדב"ז ח"א סימן קמז).

(נ) לעני אחד. או לקרוב אחד ולהניח את שאר הקרובים (ש"ך סק"ט) כי ודאי הנותן הגון זכותו מרובה מהנותן לעני שאינו הגון, ואולי העני האחר הגון יותר מהראשון ויהיה לו זכותו יותר גדולה, ועוד שהוא מצער את שאר העניים (לבוש סעיף ט) ומביא חרון אף לעולם (עירובין סג). ועוד שעל ידי כן הוא מרבה במעשה נתינת הצדקה, וזהו שנאמר (אבות פ"ג מט"ו) והכל לפי רוב המעשה (פירוש הרמב"ם).

(נא) בלבד. ואינו נותן כלל לשאר עניים, אבל אם פעם אחת נדר לתת הכל לעני אחד מותר (ש"ת מהרש"ם ח"א סימן לב, וחכמת אדם כלל קמה אות א). וכל זה כשנותן לעני אחד יותר מכדי צורכו אבל בכדי צורכו מותר לתת אף לעני אחד (ראשון לציון).

(נב) המחלק בצדקה צריך לזהר וכו'. ועל זה אמר רבי יוסי יהא חלקי עם גבאי צדקה ולא ממחלקי צדקה, שכל כך צריכים לזהר שיחלקו כדון, ופעמים מרחמים על היחיד (ט"ז סק"ה).

(נג) יותר משאר בני אדם. שגוזל בזה את שאר העניים, שהרי הנותנים לא נתנו אלא על דעת שיחלקו לכולם בשווה או כל אחד לפי צורכו, ולא לפי הקרובים שלו (לבוש סעיף י).

(נד) למי שירצה מקרוביו. ומכל מקום לא יתן לקרוב אחד ולהניח לא לתת לשאר הקרובים (כמבואר הש"ך סק"ט) ואם הקרוב הוא אביו והוא צריך הרבה מעות, חייב הבן לתת לו את כל כספי הצדקה שלו אפילו שלא ישאר לעני אחר, ואין כאן איסור של

שְׁתַּחֲפֹץ לְעֵיל סִימָן כִּנ"א. (מְדַכֵּי פ"ק דכ"ב). **יא** (נו) הַמְנִיחַ מַעוֹת לְהַרְוִיחַ לְתַלְמוּד תּוֹרָה, וּמִמְנָה אֶשְׁתּוּ עֲלֵיהֶם לְתַת הַרוּחַ לְמִי שֶׁתַּחֲפֹץ, (נז) אֵינָהּ יְכוּלָה לְהַפְקִידֵם בִּיד אַחֵר, אֲפִלוּ הוּא כִּרְבִי חֲנִנְיָא בֶן תְּרַדְיוֹן. אָבֵל אִם הַמְתַּנְדֵּב מִנָּה עֲלֵיהֶם חֶבֶר עֵיר, יְכוּל הַחֶבֶר עֵיר לְהַפְקִידֵם (נח) בִּיד (נט) אֶשְׁתּוּ.

~~~ דעה ברורה ~~~

נותן מתנותיו לעני אחד, כי הוא חייב משום מצות צדקה, ומשום מצות כיבוד אב (ש"ת חתם סופר ח"ד סימן רכט).

(נח) והם קודמין. כשנדר צדקה סתם, כי כנראה על דעת התורה נדר, וענייך קודמים, וזכו הקרובים בכולו, אבל הנודר בפירוש לחלק לעניי העיר או לעניי עולם יתן מחצה לקרוביו ומחצה לעניי עולם (גבעת פנחס סימן ע) ויש אומרים שדבר זה שנוי במחלוקת המבואר בפירוש הר"ש (פאה פ"ח מ"ו) ולדעה אחת נותן לקרוביו מחצה ולדעה אחת נותן לקרוביו שני שלישים (אור זרוע הלכות צדקה סימן כב ופסקי ריקאנטי סימן סג).

(נו) המניח מעות להרויח לתלמוד תורה וממנה אשתו עליהם לתת הרויח למי שתחפץ. פירוש: מי שבשעת מותו מניח מעות אצל אשתו והמעות נמצאים בעסק מסוים שיש בו רווחים ורוצה שאת הרווח יתנו ללומדי תורה, וממנה אשתו עליהם לתת הרויח למי מלומדי תורה שתחפץ לפי שיקול דעתה.

(נז) אינה יכולה להפקידם ביד אחר. שיחלק כטוב בעיניו אפילו הוא כרבי חנניה בן תרדיון שאין לחושדו כלל, כי אי אפשר לשנות מדעת המפקיד ורצונו שיהא פקדונו דוקא ביד אשתו ולא ביד אחר, ואם שינתה ומינתה אחר במקומה אין המינוי שלה כלום (לבוש סעיף יא, ש"ך סק"כ).

(נח) ביד אשתו. לפי שכל המפקיד על דעת אשתו ובניו הוא מפקיד (טורי זהב סק"ו בכוונת המחבר, וראה בהמשך דעת הגר"א). ויש מפרשים שכוונת המחבר ביד מי שירצה (כמבואר בפירוש בבית יוסף בהעתיקת גוף התשובה, נקודות הכסף. ומה שכתב ביד אשתו זה לפי שנמשך אחר ההלכה הקודמת. וכן כתב הלבוש. ואין צריך למה שכתב הבית הלל סק"ג שטעות סופר יש כאן וצריך לומר ביד מי שירצה).

(נט) אשתו. לפי שכל הנותן לחבר עיר יודע שהוא אדם טרוד ובוודאי הוא עצמו לא יעסוק בזה אלא יתנם לאחר (לבוש שם). והטורי זהב (סק"ו) דעתו שאין חילוק בין ממנה אשתו או חבר עיר, אלא אם השליט כל אדם על הקרן ושיעשה מה שירצה ברווח אין כח בידו להפקיד הקרן ביד אחר כי אם הרווח, אבל אם השליט אותו שיעשה גם עם הקרן מה שירצה רשות בידו להפקיד גם את הקרן ביד מי שירצה. ולדעת הגר"א (סק"ט-יב) והראשון לציון באמת זהו דעת המחבר (ולא כפי שהבין הטורי זהב ולכן חלק עליו): וכך מתפרשים דבריו, מי שהניח מעות לתלמוד תורה שיהא הקרן קיים והרויח יהיה לתלמוד תורה, וממנה עליהם חבר עיר או אדם אחר, והשליט את האיש על הקרן והרויח לחלק כפי דעתו, אינו יכול להפקיד המעות ביד אחר כי אם ביד אשתו ובניו, מטעם שכל המפקיד על דעת אשתו ובניו הוא מפקיד. ובנקודות הכסף כתב שהעיקר כדעת השלחן ערוך לחלק בין הפקיד אצל אשתו או אצל חבר עיר, ומדובר כשהפקיד מעות בידיהם בסתם ולא פירט לחלק בין הקרן לרווח, ולכן בחבר עיר מן הסתם דעתו שיעשה ברווח ובקרן מה שיחפץ, ובאשתו אין דעתו שתעשה מה שתחפץ אלא ברווחים ולא בקרן ולכן אינה יכולה להפקיד את הקרן ביד אחר.

שלחן ערוך

סימן רנח דין המתפיש בצדקה, סעיפים א-ד

א (א) המתפיש בצדקה הרי זה כמתפיש בנדר. פיצד, היה סלע של צדקה מנח לפניו ואמר על אחר: הרי זה כזה, הרי זה צדקה. הגה: אל יאמר קדם: סלע זה להקדש, אלא להקדשה. (ומקדמי ג' פ"ק דעבודת פוככים וצית יוסף סוף סימן רנ"ט ג'ס הג"א שם וכל דו). ומכל מקום אם אמר: להקדש, סתם, (ב) פונתו להקדשה (ג) לעניים. (צית יוסף ג'ס הקמ"ץ ותשו' רש"א סי' תשמ"ב). ומיהו אם אמר שפונתו להקדש ממש, (ד) אין לו תקנה להנות ממנו, וצריך לשלל לחכם, (ה) ומתירין לו בחרטה (ו) פשאר נדר. (האבות אשרי שם). **ב** המפריש סלע ואמר: הרי

~~~ דעה ברורה ~~~

(א) המתפיש בצדקה הרי זה כמתפיש בנדר. פירוש: מי שהיה לו מטבע של צדקה ואמר על מטבע אחר יהיה כזה, דינו כדין מתפיש בנדרים, שאם נדר הנאה מראובן ואחר כך אמר ששמעון יהיה כראובן הרי שמעון נאסר עליו, וכמו כן כאן בצדקה שני המטבעות צדקה. וכמו שבנדרים יכול להתפיש עד מאה אנשים ויותר כמו כן בצדקה. וכמו שבנדר אם התיר את הראשון כולם מותרים משום שכולם תלויים בו ואם התיר את האחרון רק הוא מותר, כמו כן בצדקה. וכל דין מתפיש בצדקה אמור כשהתפיש הוא עצמו, אבל התפיש על ידי שלוחו אינו כלום (ש"ת מהר"ט ח"ח סימן ככו ד"ה מיהו אין) ויש אומרים שנחשב נדר (ש"ת נודע ביהודה תניא חיר"ד סימן קמז בתשובה מבן המחבר, והובא בפתי תשובה סק"א).

(ב) כוונתו לצדקה לעניים. כי עכשיו שאין הקדש בדק הבית דעת המקדיש לצדקה (הגר"א סק"ג). ויש אומרים שאפילו אמר בפירוש הקדש לשמים נעשה הקדש לעניים (פתחי תשובה סק"ג מתשובת הרשב"ש סימן שסא).

(ג) לעניים. ומי שמקדיש דמיו או שמקדיש גופו או קרקע, המעות יפלו לצדקה, וצריך לשום אותם בעשרה אנשים ואחד מהם כהן. וכן באומר דמי רביע גופי עלי צריך לתת דמי כל גופו כי הקדיש דבר שהנשמה תלויה בו (פתחי תשובה סק"ד מתשובת ר"ל בן חביב סימן ג).

(ד) אין לו תקנה. בפדיון, ונאסר לכל העולם. ודוקא בהקדש מטלטלים אבל הקדש קרקע יש לו פדיון. ודעת הר"ף והרמב"ם שאפילו הקדש מטלטלים יש להם פדיון בדבר מועט (ש"ך סק"ג).

(ה) ומתירין לו. נדרו על ידי פתח וחרטה כשאר נדר, ואומרים לו אילו ידעת שבדיבורך יהא נאסר על כל העולם היית נודר וכשאומר לא מתירין לו מיד. ואם אומר ידעתי ואף על פי כן נדרתי מתירים לו בחרטה או בשאר פתחים וכמבואר בהלכות נדרים סימן רכח. ולדעת תשובות רבי בצלאל (סימן טו) נדרי צדקה אינם ניתרין אלא בפתח שעושים את הנדר כטעות מעיקרו ולא בחרטה (ש"ך סק"ד. ועיין ערוך

השולחן אות ו. ואולי דברי הש"ך הללו שייכים לסעיף ו בנדרי צדקה, ויש לעיין). אבל פשט לשון המחבר משמע שניתן בחרטה לבד בלי פתח (בגדי שש סק"א. ועיין בזה באריכות במהר"ט אלאזי על הלכות חלה אות י. ומחנה אפרים הלכות צדקה אות ה. ולדעת המחנה אפרים נראה שצדקה רצויה רק לשנות מעני לעני לכל הדעות יכול בחרטה, דעת תורה). ובזמן הזה יש לסמוך לפדות ההקדש במטבע קטנה ולהשליכה למקום אבוד ויהיו המטלטלים מותרים (ערוך השולחן אות ה).

זֶה צִדְקָה. וְאָמַר עַל אַחֲרֵי: (ז) וְזֶה, (ח) גַּם הַשְּׁנִי צִדְקָה. (ט) וְאִם לָקָה לֹמֵר עַל סֹלַע זֶה, וְהוֹלִיךְ בְּשִׁפְתָיו עַל אַחֵר, הָיוּ טַעוֹת (י) וְאִינוּ כָּלֹס. (סָס בְּהִנָּחוֹת אֲשֶׁר־י). ג' הַנּוֹדֵר צִדְקָה וְאִינוּ יוֹדֵעַ כִּמָּה נִדָּר, מִרְבֵּה לִתֵּן עַד שְׂיֵאמַר: לֹא לְכָל כֶּךָ (יא) נִתְּכֹנֶנֶתִי. ד' הָאוֹמֵר: תִּנּוּ ק' ק' זֶזוּ אוֹ סֶפֶר תּוֹרָה לְבֵית הַכֹּהֲנִים, יִתְּנוּ לְבֵית הַכֹּהֲנֶסֶת (יב) שֶׁהוּא רִגִּיל בְּעִיר שְׁהוּא

~~~ דעה ברורה ~~~

(ו) כשאר נדר. ואפילו שזה דבר מצוה ואינו נכון לפתוח בחרטה אלא בפתח, מכל מקום כאן דינו כשאר נדר ופותרים אפילו בחרטה כי אינו מצוה אלא עבירה (ערוך השולחן אות ו).

(ז) וזה. ולא פירש וזה השני כמו הראשון.

(ח) גם השני צדקה. בין אם יש יד לצדקה או אין יד לצדקה, כי אנו מסופקים שאולי מה שאמר וזה, כוונתו, זה יהיה להוצאה שלי, וספק זה אינו יכול להתברר בשום פעם, ומספק יש להחמיר (ט"ז סק"א בתוספת מה שכתב בסימן רנט סק"ח) ויש אומרים שספק זה הוא ספק ממון ויש להקל בו (באר הגולה אות ב וש"ך בסימן רנט סק"ד).

(ט) ואם רצה לומר על סלע זה. שערכו מועט. והוציא בשפתיו על אחר. שערכו רב. הוי טעות ואינו כלום. שהרי אילו היה יודע שערכו רב לא היה נודר. ולדוגמא מי שאמר על מטבע בשווי 5 ₪ שיהיה צדקה וחשב שהוא מטבע של 1 ₪, אינו צדקה, שאילו ידע שהוא בשווי 5 ₪ לא היה נודר.

(י) ואינו כלום. ואפילו את שווי הסלע [או ה-1 ₪] שכן חשב לתת אינו צריך לתת, כיון שעל הראשון היה רק מחשבה, ועל השני היה צדקה בטעות (טורי זהב סק"ב). ולדעת הש"ך (סק"ה) אותו שחשב בלבו חייב לתת לצדקה, אלא אם כן גמר בליבו שאותו סלע שחשב עליו לא יהא לצדקה עד שיוציאנה בפיו והוציא אחר בפיו שאז שניהם אינם כלום (וכן דעת הבית לחם יהודה סק"ב). ובאמת שתי דעות הם והביאם הרמ"א בסעיף יג והכריע שיש להחמיר. אמנם כאן יש לפרש להקל אפילו לדעת המחמיר שם, כי ודאי אם גמר בלבו לתת סלע זו לצדקה חייב לתת, אבל אם לא גמר בליבו אלא שחשב לומר סלע זו לצדקה ונכשל בפיו על סלע אחר ודאי שזה לא נחשב גמר בליבו (ערוך השולחן אות ט. ולמעשה זה דעת המגן אברהם או"ח סימן תקסב סק"א שמחשבת הלב נחשבת קבלה אם קיבל כן בפירוש בליבו, אבל אם רק עלה על מחשבתו לעשות כך וכך ולא קיבל בליבו בפירוש אינו כלום).

(יא) נתכוננת. וכן מי שנדר צדקה ולא זוכר האם נדר לבית המדרש או להכנסת כלה או לעניים ובא לשאול כיצד לנהוג, צריך לומר לו שיתן לכולם עד שלא ישאר לו שום ספק. אבל ברור שאי אפשר לכופו על זה ואם ירצה יכול להניח את הצדקה בין גבאי כל ההקדשות ולהסתלק (שו"ת חתם סופר סימן רמ). וכן הנודר ואמר שיתן לעני סיוע הראוי אומדין את הנודר כמה הוא ראוי ליתן וגם לפי אותו הענין שצריך ליתן כמה מן הראוי לסייע לדבר ההוא (רוח חיים סק"א ולא כמהר"ם מינץ סימן ז שכתב שזה מעוות שאין לו תקנה).

(יב) שהוא רגיל. כי אנו אומדין שכך היה דעתו בשעת נדרו (ראשון לציון).

שלחן ערוך

יב

דַּר שֵׁם. הַגָּה: וְאִם רָגִיל בְּפִתִּים, (יג) יִפְתֵּן לְפִתֵּי הַסֵּדֶר (טו). (יד) הָאוֹמֵר לִפְנֵי שְׁמֵן לְמֵאֹר, (טו) יִפְתֵּן לְבֵית הַכְּנֶסֶת וְלֹא לְבֵית הַמִּדְרָשׁ (בֵּית יוֹסֵף בָּשָׁם פְּסָבֵת הַכֶּמֶץ"ן ס' רס"ח).

~~~ דעה ברורה ~~~

(יג) יתן לשניהם. מאה לזה ומאה לזה (ש"ך סק"ו) ובספר תורה לא פירשו מפרשי השולחן ערוך האם יש לחלק בין הבתי כנסיות וזה יקרא בה שנה אחת וזה יקרא בה שנה אחת או יתנו לבית כנסת היותר רגיל בה, לכן יש ליתנו לבית הכנסת היותר רגיל בה. וכל זה כשאנו לפנינו כמו שמת או שיצא למרחקים אבל אם הוא כאן נאמן לומר שכוונתו היה לבית הכנסת פלוני (ערוך השולחן אות יא).

(יד) האומר ליתן שמן למאור. שנדבה רוחו אותו, ואינו בעבור חוב (ראשון לציון).
(טו) יתן לבית הכנסת ולא לבית המדרש. כי בלשון בני אדם סתם מאור הוא לבית הכנסת (ט"ז סק"ג) ואם אמר בפירוש שדעתו היה לבית המדרש יתנו לבית המדרש. וכל זה במי שנדר סתם שמן למאור, אבל מי שקנה גן סמוך לבית הכנסת והתנה בשטר מכירה לתת חלק כסף וחלק מהתשלום הוא קיתון של שמן בכל שנה לבית הכנסת, בזה אפילו יאמר שדעתו היה לבית המדרש בטלה דעתו כיון שנשבע ונתחייב לטובי העיר אין הרשות בידו לכוון כוונות אלא יעשה כפי אשר הוציא בשפתיו (ראשון לציון). וכתב הרמב"ן בתשובה שאם נפלה אחר כך מחלוקת בין בני העיר האם יתן השמן לבית הכנסת הסמוך לגן או לבית הכנסת הגדול שבעיר, יש לחלק את השמן בין שני הבתי כנסיות לפי הראוי להם, הגדול לפי גודלו והקטן לפי קוטנו (והביאו בית יוסף). ולדעת הדרכי משה יש לו ליתן הכל לבית הכנסת הרגיל בו. ולכן כתב הש"ך (סק"ח) שדברי הרמב"ן מתפרשים כשרגיל בשניהם. אבל לדעת הראשון לציון כיון שבמעשה של הרמב"ן לא נדר מדעתו לתת שמן למאור אלא שקנה גן ונתחייב לשלם וחלק מהפירעון זה השמן למאור, בזה אין אנו אומדין את דעתו איזה בית הכנסת רצה להאיר ואין חילוק בין בית הכנסת שרגיל בו או אינו רגיל, ויתן את השמן לשני בתי כנסיות ויחלק לפי גודל הבתי כנסת (ראשון לציון).

ואלה יעמדו על הברכה שנדבו מהונם להדפסת הדעה ברורה

<p>יעקב מנצר ביטוחים 02-5370030 לעילוי נשמת אביו הרה"ח ר' מנחם יהודה בן הר"ר אלעזר חיים ז"ל ואמו מרת פניה בת הר"ר יעקב ע"ה הנוצח על ידי ידידינו בנם הרה"ח ר' יעקב מנצר שליט"א</p>		<p>לעילוי נשמת זקנתי הצדקנית מרת ח'יה הורוביץ ע"ה בת זקני הר"ר מאיר אריה הלוי הורוביץ ז"ל נסתלקה עשרה בסבת שנות תשמ"ד לפ"ק ומנוחתה כבוד בעיה"ק בני ברק</p>
<p>התורה והברכה לידידינו הרב הגאון ר' ליפא אלבוים שליט"א על סיועו תמיד בעין יפה ונפש חפצה לכבוד התורה</p>	<p>ברכת ד' היא תעשיר לידידינו עוז בעלי המרת ממ"ח גני גאולה רחוב תכלת מדרג 8 י-ם טל' 02-5388821</p>	<p>ומשפעת מצות תפילין ברכת מזל טוב לידידינו הרב הגאון ר' יחזקאל משה נויבירט שליט"א לרגל שמחת ליבו בהיכנס בנו הבחור החשוב ישראל יהודה נ"ו בעול תורה ומצוות</p>
<p>לשאלות הלכתיות - הערות - תרומות - הנצחות - לקבלת הדעה ברורה בדוא"ל : אשר הורוביץ. רחוב אהליאב 34 י-ם. דוא"ל asher6321@gmail.com בנק המזרחי סניף 417 חשבון 168880 פלאפון 0533127341 כל הזכויות שמורות</p>		